

УДК 323

С.КЛЕВЦОВ

ОБ'ЄДНАННЯ І НЕЙТРАЛІТЕТ: СУТЬ ПРОБЛЕМИ

З феноменами об'єднання та нейтралітету в політиці пов'язано чимало теоретичних і практичних проблем. Для їх з'ясування потрібен особливий підхід. Пропонується обрати наступний шлях дослідження. Спочатку треба перейти від світу фактів у світ сутностей шляхом ігнорування (винесення за дужки) певних аспектів явищ, тобто вдатися до такого методологічного прийому, як редукція. Це необхідно для інтуїтивного осягнення суті явищ. Далі ми повернемося до світу фактів, але вже озброєні інтуїтивним та логічним розумінням сутності, що принесе свій результат на основі : а) аналізу тих чи інших фактів; б) прогнозування; в) розв'язання суто практичних завдань. Цей шлях очистить від упереджених думок та уявлень, ідеологічних напашарувань, плутанини й усього іншого, що заважає побачити об'єктивну реальність.

Отже зведення складного до простого, спрощення структури таких явищ, як об'єднання та нейтралітет, відбувається так. Припустимо, що єдина мета політики держав - захист національного інтересу; основою національного інтересу є економічне зростання, передусім через розширення ринків збуту, інших економічних зв'язків, а політична й військова діяльність покликана встановлювати, обслуговувати та захищати ці економічні зв'язки; зміст політики - проведення заходів з метою максимізації доходів та мінімізації шкоди через оптимізацію використання наявних ресурсів; і нарешті, політика в дійсності проводиться завжди безпомилково, у найефективніший за даних обставин та водночас єдино можливий спосіб (суб'єктивні фактори та випадковість не мають жодного значення). Всі інші аспекти, можливі заперечення проти цих припущень, оціночні, етичні категорії тимчасово не беруться до уваги. Перевага надається формальній термінології та формальним універсальним схемам. При аналізі таких феноменів, як об'єднання і нейтралітет, будемо виходити із зазначених припущень.

Очевидно, що будь-яке об'єднання (економічне або військово-політичне) не є самоцілью, а засобом здійснення національного інтересу. Одна держава об'єднується з іншою тому, що саме за такої політики їх економічне зростання буде більшим або шкода від чогось буде меншою, ніж тоді, коли таке об'єднання не відбудеться або відбудеться в інший спосіб.

Як же сутність та механізм об'єднання забезпечують найефективнішу реалізацію національного інтересу? Відома теорія Ф.Бекона, згідно з якою всі держави в дійсності перебувають у стані постійної "війни всіх проти

всіх". Але також відомо, що вести боротьбу на декілька фронтів завжди важче, ніж на одному. За певних умов найефективніше зосередити всі ресурси в одному певному напрямі. Ефективність такого зосередження полягає в тому, що віддача на одиницю ресурсів, витрачених в одному напрямі, в певний момент часу стає більшою, ніж віддача на одиницю ресурсів, витрачених в іншому напрямі. Тоді ресурси "перекидаються" на перспективніший напрям. Це є аналогічним тому, як в економіці капітал завжди переливається туди, де норма прибутку вища. Іншими словами, дві або більше держави об'єднуються тому, що це стає раціональнішим, ніж протистояти одна одній.

Ресурси, які раніше витрачалися на взаємну боротьбу, тепер спрямовуються в спільному напрямі, для досягнення певної спільної мети. Але перш ніж спрямувати вивільнені ресурси в цьому спільному напрямі, сторони об'єднання повинні зафіксувати між собою "кордон", який фактично склався на момент припинення боротьби. Під "кордоном" розуміється не лише і не обов'язково державний кордон - це в широкому розумінні кордон між сферами інтересів. Повинні бути врегульовані всі спірні питання. Прикладом такого замирення з одночасним розмежуванням є поділ ринків збуту. В цьому відношенні Європейська Спільнота є угодою про поділ ринків збуту між собою. Будь-яка торговельна угода (навіть про разову закупівлю певного товару) становить за своєю суттю поділ відповідної частки ринку. Або, інакше кажучи, економічний союз - це величезна торговельна угода щодо всіх ринків. Отже об'єднання завжди супроводжується встановленням рівноваги сторін у спілці один до одного.

Отже, будь-яке об'єднання - це припинення взаємної боротьби та проведення розмежування задля вивільнення ресурсів. До об'єднання сенс боротьби полягав у тому, щоб збільшити перевагу за рахунок суперника, аби навіть у випадку можливого майбутнього об'єднання мати якнайбільшу вагу в майбутньому союзі, бо перегляду сфер інтересів в об'єднанні вже не буде.

Це буде переконливіше, якщо провести аналогію з економікою. Двоє або більше бізнесменів засновують підприємство, але спочатку їм треба визначити, хто яким відсотком акцій володітиме. Якщо виникає спір, вони можуть боротися один проти одного. Але, як вже зазначалося, об'єднання, з огляду на свою суть і призначення, настає саме в той момент, коли вигіднішим для сторін є припинення усобиць, і треба визнати і зафіксувати угодою існуючий стан ("кордон"), а вивільнені ресурси спрямувати на боротьбу проти спільного конкурента. Тут постає ще одна функція боротьби перед об'єднанням - визначення частки кожного члена об'єднання в майбутніх спільних здобутках і збитках. Так члени економічного союзу розподіляють та фіксують ринки для того, щоб завдяки вивільненим ресурсам розширювати свої ринки збуту вже за рахунок третіх сторін у

визначеній заздалегідь взаємній пропорції. Під ресурсами розуміються будь-які: людські, матеріальні, природні, військові, наукові тощо.

Об'єднання завжди передбачає той чи інший ступінь узгодження дій, спільні заходи та взаємні зобов'язання, що за суттю є спільним управлінням вивільненими ресурсами, незалежно від конкретної форми (спільне командування військами, спільний бюджет, спільна культурна програма тощо).

Коли об'єднання перестає виконувати свою функцію, тобто більше не максимізує здобутків і не мінімізує шкоди, то відбувається роз'єднання, як вибір оптимального варіанту. Те саме стосується вибору різних альтернатив об'єднання.

Держава залишається нейтральною тому, що такий стан забезпечує найефективніше використання її ресурсів. Якщо б така держава об'єдналася з кимось, то вивільнені внаслідок об'єднання ресурси не знайшли б ефективнішого застосування, і, в найгіршому випадку, виявилися б зайвими. Наприклад, деякі держави, які пізніше за інших приєдналися до ЄС, змушені були знищити частину своїх сільськогосподарських угідь та збільшити безробіття (Іспанія, Греція), оскільки їм вже не вистачало ринків збуту. Це тривалий час утримувало їх від приєднання, але в певний момент потенційні здобутки переважали потенційну шкоду і об'єднання відбулося.

Політика нейтралітету (неприєднання) є відображенням однакової зацікавленості держави в економічних зв'язках з усіма об'єднаннями або сторонами конфлікту. Наприклад, нейтралітет Швеції під час обидвох світових воєн був зумовлений тим, що вона мала приблизно рівний обсяг торгівлі з Англією та Німеччиною. Вигода від збільшення економічних зв'язків з Англією перекривалася б шкодою від неминучої в цьому випадку втрати зв'язків з Німеччиною з огляду на нераціональне вивільнення ресурсів. У військовому аспекті користь від війни як з Англією, так і Німеччиною не виправдала б витрат на неї. Натомість для Швеції існувала альтернатива ефективнішого використання ресурсів, що не витрачаються на війну. Деякі нейтральні держави були окуповані (Бельгія, Нідерланди), але опору не чинили, оскільки витрати на нього перевищували б шкоду від окупації.

Окупацію визначаємо як насильницьке введення військ на територію держави, коли для неї існує ефективніший у потенціалі варіант поведінки, ніж допуск іноземних військ на територію. Ступінь опору завжди прямо пропорційний ступеню ефективності цього потенційного варіанту.

Можна спостерігати, як держави вже в перебігу війни добровільно скасовували свій нейтралітет і вступали у війну. Так вчинили Італія, Греція, Болгарія та Румунія під час Першої світової війни. Вони обрали найсприятливіший момент, щоб у випадку поразки, принаймні, мінімізувати

шкоду та максимізувати вигоду від перемоги, але вона була незначною. США завдяки такій тактиці одержали більшу користь. Перед тим як об'єднатися з майбутніми союзниками, США, з одного боку, витримували нейтралітет, чекаючи моменту, коли їх вступ у війну буде максимально ефективним, тобто найвищою буде віддача на одиницю витрачених ресурсів. З іншого боку, збереження нейтралітету мало на меті зайняти в коаліції союзників найвигідніше місце, мати в ньому найбільшу вагу. Отже США вступили до коаліції тоді, коли вона найгостріше відчувала в цьому потребу і могла заплатити найбільшу ціну. Ми знаємо, що в кінцевому підсумку Англія та Франція віддали США роль лідера коаліції, поступившись, у свою чергу, на їх користь впливом у колоніях. Це нагадує той економічний феномен, коли продавець не продає товар, чекаючи на максимальний попит на нього. За суттю, це також є тією боротьбою перед об'єднанням, про яку йшлося.

Існує уявлення, що об'єднання ґрунтується на принципі спорідненості. Споріднені елементи, яким судилося об'єднатися в систему, не роблять це тимчасово тому, що для них існує раціональніша альтернатива збільшити свою вагу окремо один від одного за рахунок зовнішніх джерел - зв'язків з чужорідними елементами. І тільки після цього елементи об'єднуються за принципом спорідненості у систему, але вже зміцнілими за рахунок використання зовнішніх джерел. Зміцнивши самих себе, елементи одночасно зміцнили й своє майбутнє об'єднання як систему.

Візьмемо для прикладу ісламський світ. Одні ісламські держави належали до комуністичного табору, інші були прозахідної орієнтації або входили до руху неприєднання, а деякі навіть воювали між собою. Однак спостерігається загальна тенденція - об'єднання всіх ісламських держав за релігійною ознакою. Після тривалої внутрішньої боротьби об'єднується Європа і весь західнохристиянський світ. За аналогічним принципом відбувалося національне об'єднання окремих держав, .

Можна підсумувати, що такий підхід до проблем об'єднання та нейтралітету дає змогу зробити багато цікавих спостережень та практичних висновків.

S. Klevtsov

UNITING AND NEUTRALITET: ESSENCE OF THE PROBLEM

The author speculates about such phenomena as unification of the states or their neutralism in the article. Any union (economic or military) is a means of realizing of national interest. The unification of the states forecasts a particular level of concordance of the actions, common deeds and mutual responsibilities of the states. The policy of the neutralism is also a reflection of the interest of the states.